

LITERATORUL

Apare Duminică

— Duminică, 8 Iunie 1880 —

Abonamentul: pe trei luni 4 lei, pe șase luni 8 lei.— Anunțurile: pe pagina 15 și 16 linia 30
Scrisorile nefrancate se refuză. Administrația Strada Stirbey-Vodă, 9.

SUMARUL: Nebuna din Herăști de Duiliu Zamfirescu. — Al treilea centenariu al lui Camoëns de Leon Iaworower. — Gândul, — Ispita, — Am iubit, poezii de Carol Scrob. — O revoluțiune în teatru, de Marmontel, — Balade de Henry Murger IV Cu ce era însărcinat vântul, traduceri de B. Florescu. — Corul în tragedie de B. Florescu.

Nebuna din Herăști

inchinată doamnei A. Romanescu

I

Murind, ziua trimete, pe razele din soare,
Spre grilele Nebunei, o lungă sărutare;
Pribeag, vântul se lasă din repedele'i sbor
Și-adânc vrea să'i vorbească de-adâncul lui amor;
Iar ea, cu o mișcare molatică 'i oprește
Zicându'i parcă: glasu'ți acum mă ostenește...
Voit pace... voit tăcere... — Trecl vântule ușor
Și dăm'i iară'și tăcerea...— Voit pace... voit să mor...

Și vântul tace..., trece...— Și ȃiva 'n depărtare
Murind, îi măi trimete o lungă sărutare.

II

De-ar vrea moartea vre-o dată, în glumă, să 'ngrozească
Tot neamul său sălbatic: pe corbi, pe lupi, pe vânt,

De sigur, ar alege *durerea omenească*,
 Acea uscată plantă ce crește pe pământ.
 Durerea e pe lume o plantă ce omoară
 Ades într'un corp tânăr o inimă fecioară...
 Și inima când moare și corpu 'n urma ei
 Remâne un tăciune uscat, fără schinte!

« Nebuno, stai o dată privind cu ochi 'n gol
 « Și dând cu oarba'ți minte trecutului ocol;
 « Sub vechia ta fereastră se întindea o vale
 « Făcută ca să'ți primbi vedeniile tale;
 « Pe sinul ei, departe, trecea Argeșul lin,
 « Spunându'ți o poveste într'un adânc suspin.
 « Știi tu...? Mai ții tu minte...? Te mai gândești tu oare,
 « In ceasuri de veghere, la umbra visătoare
 « Ce 'n noapte venea singur să 'ngâne la isvor
 « Murindul glas al apei cu'n glas aprins de dor...?
 « Știi tu? Mai ții tu minte când brațul meu te-a strâns?
 « Și când fiorul dulce al valsului molatic
 « A prins buzele noastre într'un sărut sălbatic...?
 « Știi tu când la picioare'ți ca un copil am plîns?
 « Știi tu...?

Iar glasul dulce în vals se prefăcu
 Și 'ncet murind pe vale striga «știi tu...? știi tu...?»

Nebuna care 'n lume nimic nu 'nțelegea,
 Ii înțelese glasul, căci ei glasul-i vorbea.
 « Ah vino... vino suflet rătăcitor de noapte
 « Și cântă'mi încă valsul cu rătăcite șopte.
 « Mai vino...— Eu atuncea mă voia schimba în cri
 « Ca să mai port pe sinu'mi adâncul tău suspin
 « Pe care vântul serei îl va lua din sbor
 « Vrînd florilor să spue nemărginitu'i dor.
 « Mai vino... Vino încă...»

Și tot vorbind cu vântul
 Ii rătăceau pe clape și mânele și gândul.
 Claviiul părea suflet că are-adeșea ori
 Căci notele sonore, ce 'n valuri de-armonie
 Spuneau nopții tăcute o lungă poezie,
 Urmau un vals frenetic, prelung, plin de fior.
 Și ea simțea că 'n noapte un braț spre ea se 'ntinde...,

Că talia 'i subțire de brațul lui se prinde...
 Că tainicul ei suflet, coprins de-un lung fior,
 Din pieptu'î l se duca pe-o aripă de dor...
 Atunci..., uitând clavierul, cu ochii morți sub gene,
 Pe-a valsului măsură se lădăia a lene
 Și 'n sborul ei fantastic mergea fără 'nctare
 Sburând încă mai tare..., mai tare... tot mai tare...

III

Iar când corpul Nebunei din vals a încetat
 Era un corp de moartă, cu sufletul sburat.

Acum departe doarme de grijile-omenești
 Neturburată vecinic de cât de glasul dulce
 Ce vântul îl înalță când merge să se culce
 Pe valea din Herăști.

Duiliu Zamfirescu.

Al treilea centenariu al lui Camoëns

Popoarele cari îngrijesc de gloria și interesele lor morale nu las să scape nici o ocaziune ca să celebreze memoria oamenilor mari ce au produs. Toți se arată atenți să organizeze întruniri seculare și internaționale, destinate ca să reamintească că *geniul n'are vârstă, nici hotare*. Ast-fel *Germania*, ca să nu vorbim de cât de cei din urmă ani, a invitat deputațiunii din toată Europa ca să dea un omagiu de recunoștință și admirațiune marelui ei poet *Schiller*. Ast-fel *Francia*, ajutată de Italia, celebră la Avignon în anul 1874 al cincilea centenar al lui *Petrarca*. Ast-fel *Belgia*, în 1877 oferi o întrunire la Anvers artiștilor și învățaților din lumea întregă ca să serbeze pe nemuritorul său *Rubens*. Guvernul portugez însuflețit d'aceleași simțimēte, răspunzând spiritului cavaleresc și gustului literar al națiunii, pregătește sub patronagiul august al regelui său frumoase serbări ca să celebre cu vrednicie al treilea centenar al poetului său național. Data e hotărâtă în primele zile a lui Iunie.

Ziua morței sale era pēnē de curēnd tot atât de necunoscută ca și locul și ziua nasterii sale. Învățații chiar erau în îndoială dacă proectata serbare trebuca să se facă în anul trecut sau în anul acesta. Totuși astăzi fie care portugez crede în esactitatea zilei alese. Intunericul care îngreuie pēnē acum fixarea acelei zile, nu trebuie să ne surprindă, căci poetul care

ca nici unul a cântat într'un mod atât de falnic gloria patriei și regelui său muri sărac și copleșit de miserie, fără nici un ajutor, fără nici un prieten, afară d'un negru care în timpul zilei ajuta pe nenorocitul, iar seara cerșea pe ulițe pentru a putea nutri pe stăpânul său. Ast-fel muri poetul și stădî însăși Portugalia se pune în fruntea serbărei în onoarea lui Camoëns.

Negreșit literatura portugaliei este mare și Camoëns nu este o stea izolată în cerul poetic al Lusitaniei dar nu e mai puțin adevărat că numele falnic al cântătorului Lusiadelor strălucеște mai pre sus de al celor-l-altor și putem țice că i-a eclipsat pe toți. La noi din nefericire, Portugalia e prea puțin cunoscută, în literatura sa. Nenorocirile lui Camoëns 'i au câștigat simpatiele acelor chiar cari nu l'au citit și patriotismul său 'l face amicul tuturor inimelor. Ne având nici o traducțiune a scrielor sale, Românii nu pot cunoaște frumusețele poemei sale, Lusiadele, această compozițiune epică care are drept theatru puntea vasului, drept orizont imensitatea oceanului, drept espresiune o poesie caldă și strălucitoare ca și soarele tropicelor sub care ea fu scrisă.

Acest mare poet ca și Taso la Italianii ca și Ovid la Romani, duse o viață plină d'amărăciunii și durerii.

I

Luiz Camoëns, dintr'o vechiă familie portugeză originală din Ispania, se născu în Lisabona în anul 1524. El era încă copil când perdu pe muma sa. Părintele său, fără avere, urma cariera armelor.

La vârsta de trei-spre-dece ani, junele Camoëns merse la Coimbra și urmă cu zel cursurile Universității, fundată de Jean III, și unde avu o aplecare deosebită pentru istoria anticității. D'aci se întoarse la Lisabona unde se abandonă gustului său pentru poesie. Primele sale încercări dovedeau o imaginațiune viuă și un studiu adânc al marelor modele din anticitate. De două-șapte de ani atuncea, el avea imaginațiune și entuziasm: *el nu putea să scape, precum singur o spune, de cursele ce zeul Amor 'i întindea!* El nu întârziă să întelnească p'aceia care trebuia să-i răpească inima și să fie pentru dânsul isvorul unor șiruri nesfârșite de nenorociri. Femeea ce iubea era, dacă putem să ne încredem în oare-cari indicațiuni, o damă din palat, dintr'o familie mare, d'o frumusețe încântătoare. Ea se numea *Catarina de Atayde*. Părinții, temându-se de o legătură nefericită, obținură exilul sumetului tînăr la Santarem. Aci el compuse acele vestite *rimas* și sonetele cari ne descriu starea tristă a inimii sale.

La acea tîrziu d'antăjă d'asilusiune a tinerețelor sale, 'i veni idea să compue o poemă în care să celebreze gloria eroilor țerei sale. Dar poesia nu 'l mângâea indestul și se făcu soldat, slujind în armata navală care pleca să ajute Ceuta. În timpul acestei expedițiuni o lovitură de pușcă 'l făcu să

sară ochiul drept. Intors în patria sa, el credea că va găsi o primire bună la părinții doamnei gândirilor sale, dar speranțele sale fură încelate. Desnădăjduit el se imbarcă pentru India. El nu putea lua o hotărîre mai bună și mai potrivită pentru îndeplinirea planului ce concepuse de a compune o poemă națională.

Pe Ocean, în India și Macao, în mijlocul exploatărilor sale merse să caute urmele marilor săi compatrioți. Era în anul 1553, luna Martie.

Ajuns în Goa, prin spiritul și fața sa simpatică, își câștigă îndată o mulțime de amici pe cari în urmă, spiritul lui satiric nu întârziă să-i îndepărteze. La vederea luxului și sgârbeniei care creștea în acelaș timp cu bogățiile coloniilor portugeze, Camoëns nu putu să-și stăpânească indignarea. El o dădu pe față într'o satiră contra vice-regelui, intitulată: *Disparatos da India*. Poetul espia în temniță mânia sa virtuoașă până în zloa în care fu esilat în insula Macao. Toate nenorocirile îl cotropiră d'odată. El află de moartea prematură a femeii gândirilor sale tocmai când trebuia să înfrunte arșița soarelui de Ocean și să plece într'o țară de unde nu nădăjduia să se mai întoarcă. Studiul și poezia 'i oferiră acolo ca și la Santarem cele mai dulci mângâeri. În timpul acestui exil compuse cele d'ânteu cançô a poemei sale, acele în care celebrează, mai mult prin gura lui Vasco de Gama, faptele cele mari ale compatrioților săi nerecunoscători. Schimbarea guvernatorului aduse oareși-care îndulcire a relexor sale. Numit îngrijitor al moștenirilor la Macao, în China, putu, mulțumită acestei funcțiuni, să combată miseria care 'l împedicase neîncetat să lucreze la poema sa, opera principală a vieții sale.

Cu toate aceste Camoëns nu golise încă paharul amărăciunelor vieții: rechemat din exil după cinci ani de zile, se întorcea în Goa, când vasul său se sdrobi de o stâncă aproape de Camboge la gurile fluviului Mekong. Ast-fel Camoëns perdu mica avere ce-și agonisise. Elementele apei pe care nici un poet nu le-a descris cu atâta măiestrie se arătară recunoscătoare cântărețului lor și 'l duseră fericit la cel-l'alt mal cu manuscriptul poemei sale, singura avere ce 'i mai rămăsese. Gravurele 'l represintă despiciând valurile înfuriate, ș'aridicând deasupra lor scumpele sale Luisiade. Puțin timp în urmă o navă 'l luă împreună cu credinciosul său Javanez Antonio și el revede pentru a doua oară Goa. Vice-regele îl prigoni din nou și 'l întemniță pentru datorii. O cauțiune plătită pentru el 'i redădu iarăși libertatea și în anul 1859 se imbarcă din nou ca să plece la Lisabona. După șeasespre-șcece ani de absență, el descăleca pe pământul Europei, purtând cu sine singura avere, versurile sale.

Publicațiunea poemei sale 'i atrase mari laude dar nimic mai mult. Finanțele publice erau sleite prin atâtea răsboae și expedițiuni depărtate.

Cu toate aceste regele Don Sebastiano 'i acordă o pensiune de vr'o sută de fr. pe lună. Această mică sumă abia putu să-î dea o bucată de pâine. Văzând gloria lui Camoëns, sărăcia sa, și strălucirea serbărei de azi, își vine fără voe în minte versurile lui Béranger :

On les persécute, on les tue
 Quitte, après un lent examen,
 À leur dresser une statue,
 Pour la gloire du gere humain.

Don Sebastiano își perdu coroana și viața în cea din urmă expedițiune în 10 Iunie 1579. Portugalia căzu în mânele crudului Philipp II. Un an în urmă Camoëns își dădu ultimul suspin. Ce greutate și ce însemnătate are pentru noi cea de pe urmă oftare a poetului care aruncându-și privire asupra trecutului, esclamă cu moartea în suflet: *Cine ar fi putut crede, că pe un theatru atât de mic, precum e patul unui sărac, soarta nemiloasă, să ji putut representa atâtea suferinți!* Ast-fel văzu poetul cu ochii sei peirea momentană, dar pe care el o credea eternă, a ingrateri sale patrii, dar cântecele lui care serbează cea mai frumoasă epocă a țerei sale trăesc încă și vor trăi în veci.

Remășițele sale se odihniță în biserica Sfânta-Anna, în partea stângă a ușei de intrare, fără nici un monument, fără nici un epitaf. Șease-sprezece ani în urmă se transportară osemintele sale într'o sepultură în apropiere de corul bisericei; mormântul fu acoperit cu o piatră unde se citea numele, calit tea mortului și rui nenorocirelor și ziua morței sale. Mathieu Cardoso profesorul de literatură la universitatea din Evora, 'i compuse, până la alte onoruri, un epitaf în șapte distice latine, prin care ne face cunoscut că poema Lusiadele fusese tradusă în limba italiană, francesă și spaniolă. Destinul neîmpăcat, nemulțumit că prigonise pe nenorocitul în tot timpul vieței sale, nu 'i lăsă în pace nici remășițele: cutremurul de pământ care distruse o parte a Lisabonei în anul 1755 spulberă tótă clădirea bisericei Santa Anna și ast-fel mormântul său dispăru sub grămada dărămăturilor. Oasele sale nu se găsec astăzi nicăiri dar gloria sa e pretutindene.

II

Acesta este în resumat viața sau mai bine zis lungul martir al lui Camoëns. Toate scrierile sale ne dovedesc o iubire pasionată pentru natură și cunoscinți adânci în literatura clasică a anticității. D'aci culese el acele descrieri strălucitoare și pitoresci ce se găsec preserate în poema sa fără a face însă cel mai mic abus. Când Vasco de Gama povestesc isbândeles navigațiunelor sale, când Venerea îl introduce în insula Amozurilor, nimic

nu e mai gingaș și mai plăcut decât aceste descrieri. Mulțumită unor cunoscute adânc și unei memorii mari el a săpat în spiritul său toate frumusețile poezilor celebri ai antichității și cine-va simte citindu-l că arde de dorința să le reproducă sau să le imiteze. Dar imitațiunea nu-l obosese, nu-l paralizăză.

Aceste imitațiuni ale antichității sunt atât de bine măestrite de simțimântul reflecțiunii în cât ele iau un aer de familie: „*Acestia nu sunt autori care se copiează, ci rude care se recunosc și se regăsesc.*“ În sfârșit dacă Camoëns a imitat pe cel vechi și mai cu seamă pe Virgil, poetul său favorit, să recunoaștem că el n'a fost mai puțin imitat de acei ce l'au urmat. Din „*Venerea sa cu părul blond și cu umeri d'alabastru*“ Tasso a tras principalele trăsături ale Armidei. Dacă aceasta din urmă are mai multă grație și cochetărie aceasta dovedește mai multă putere și vioiciune. Invocațiunea din al III cânt a inspirat lui J. B. Rousseau oda la *Nascerea ducelui de Britania*. Florian a tradus aproape cuvânt cu cuvânt episoada vestitei Inez de Castro. Arioste a copiat după dânsul tabloul pitoresc al Italiei așa cum desbinările civile și desfrâul în moravuri o înfățișau în acea epocă. Fénelon 'i datorește una din amănuntele cele mai plăcute ale scrierei sale *Télémaque*.

Ceea ce Camoëns a iubit încă mai mult decât natura și studiu e patria, sa. Ceea ce mai cu seamă a vrut să celebreze în monumentul său „*neperitor ca bronzul și ca fierul*“ e gloria portugezilor. Aceștia pătrunși de un amor adânc pentru mica lor patrie, pentru gloria ei, se repeziră pe vase și înălțând catartele fundară pînă în India coloniile mărețe la care însuși Camoëns a pus mâna și pe care le a făcut nemuritoare în accentele cele mai patriotice.

El e în fapt, singurul pe care 'l putem numi adevăratul poet al gloriei naționale. Virgiliu unind p'August cu Enea prin lanțul legendelor sale n'a servit mai puțin ca Titu Liviu cauza patriei sale. Dante amestecând pasiunile sale politice cu misticismul religios al *Divinei Comedii* poartă ca să zicem așa în sînul său sufletul Italiei în prada luptelor intestine.

Dar iubindu-și patria amîndouă și alte preocupățiuni, Virgiliu pe August, Dante. Religiunea, *Lusiadele* compuse pe teatrul isbânzilor ce ele glorifică, nu sunt de loc o epopeă de fantasiă, poetul care le a scris pentru gloria Portugaliei, face ca glasul patriei *vox publica* să fie pretutindeni auzită, pretutindeni el s'a arătat interpretul bucuriei sale, al recunoștinței și orgoliului său de Portugez.

Cine mai întreabă astăzi după acel puternic lingușitor care înlătură buna-voință a regelui pentru Camoëns? Cine nu numește decât cu expresiunea milei și disprețului pe autorul misiunilor lui Camoëns? Cum s'a întors vîntul soartei! Cum posteritatea schimbă lucrurile! Și cine n'ar primi ani de suferințe în schimbul unei gloriei eterne.

Lumea este astăzi plină de gloria poetului. Ea rădică în amintirea lui stâlpi de onoare și cel ce are o inimă și a cetit pe Camoëns aleargă să depună o coroană de recunoștință și amintire. Această serbare la care iau parte toate națiunile civilisate e un triumf al Poesiei contra politicei. Țările pier dar operele geniului sunt neperitoare. Puterea și mărirea imperiului portugez perise într'un mod destul de deplâns dar în versurile cântărețului *Lusiadelor* gloria ei își are un traiu vecinic. Vremea spulberă toate edificiile politice ale Portugaliei și rezultatele câștigate prin resbel, un moment ștersese chiar Partugalia din numărul națiunilor, dar gloria și amintirea rămân în veci neșterse în memoria orî cărui a citit *Lusiadele*.

Nu este oare un act de dreptate, că astăzi după trei sute de ani, patria să-și amintească de poetul său? Camoëns a cântat-o, a celebrat-o cu entuziasm și lirism, nu e de datoria ei să-l celebreze acum la rândul său, să-l cânte cu recunoștință și milă, să-l arate națiunilor ca cel mai vrednic din fii săi? E o datorie căreia Lisabona se supune și regele său, apreciator just al meritului literar, admirator pasionat al poezilor, traducător al operilor lui Shakspeare, nu cruță nimic pentru a onora în modul cel mai strălucit amintirea tot odată sântă și scumpă a lui Camoëns.

*
* *

Pe când toate popoarele gîntei latine și vor întinde mânele cu frăție când fie-care represintant al poporului său va depune coroana de recunoștință și amintire la picioarele coloanelor de onoare, numai țeara noastră va lipsi oare? Se poate. Fie convinși însă frații noștri portugezi că dacă lipsim din cercul lor, suntem însă cu inima în mijlocul lor. Și dacă buzele noastre nu pot, să esclame: Trăească Portugalia! sub cerul care a văzut nascerea lui Camoëns, eartă-ne, ei! Vom așinti urechea, vom asculta suflarea vîntului, el ne va aduce bucuria voastră; tot el se vă spună că buzele noastre au strigat nu odată: Trăească Portugalia, trăească regele său! Trăiască gloria lui Camoëns!

Leon Iaworower

Gândul

Cât ar fi drumul de lung
Am se sbor și-am să te-ajung!

Gândul care te gonesce
Este slab, te ostenește,
Dar iubirea 'mî arde-toare
Imî dă aripî sburătoare;
Și curând seau mai târziu,
Lângă tine o să fiu!

O să'mî dai amorul tîu
Și-o să vezi că nu'î un rău
De-a iubi când ești în floare;
Si în viața trecătoare,
A gusta singurul bine
Ce de lume ne mai ține!

Cât ar fi drumul de lung
Am se sbor și-am să te ajung,
Si atunci, numai mormântul
O să'mî rupă jurămîntul!

Carol Scrob.

O revoluțiune în Teatru

De mult, în ceea ce privește modul de a declama versurile tragice eram în dispută cu D-ra Clairon. Găseam în jocul său prea multă isbucnire, prea multă tărie necumpătată, nu destulă înlădiere și variațiune, — și mai cu seamă o forță care nefiind temperată, era mai mult o transportare decât o simțire. Iată ce cu cumpătare încercam să o fac să înțeleagă: — Ai, 'î ziceam, toate mijloacele de a excela în arta d-tale; și cu toate că ești o mare actriță, și-ar fi încă mai ușor de a te ridica chiar deasupra d-tale însă-ți, economisind mai mult mijloacele pe cari le risipești.

Îmi puî în vedere strălucitele d-tale succese, împreună cu succesele ce am căpătat ca autor; îmi opuî opiniunea și aplauzele amicilor noștri; îmi opuî autoritatea d-lui de Voltaire, care, ênsuși recită versurile sale cu emfasă, care pretinde că versurile tragice cer, în declamațiune, aceeași pompă ca și în stil; și eu nu am a-ți opune de cât un simțimênt neînlăturat, care 'mî spune că declamațiunea, ca și stilul, poate fi nobil, măreț, și tragic cu simplitate; că espresiunea pentru a fi vie și pătrunzătoare, cere gradațiunî, nuanțe, avênturî neprevăzute și instantanee, de care espresiunea ar fi lipsită dacă ar fi siluită. Ea 'mî zicea câte o dată cu nerăbdare, că n'am să o lăs în pace până când n'o fi luat tonul familiar și comic în tragedie.

„Ei nu, d-șoară, 'i ziceam, nu 'l veî avea nici o dată; natura nu ți l'a dat; nu 'l ai nici acum când 'mî vorbești; sunetul vocii d-tale, aerul pri-virei, pronunția, gestul, atitudinile sunt natural nobile. Indrăsnește numai, să te încrezi acestui frumos natural; și cutez a-ți garanta că veî fi și mai tragică.

Alte consilii au preponderat pe ale mele; ostenindu-mă de a mă face supărător, fără de nici un folos, cedasem, când văzuî că de o dată actrița de la ea ênsăși revinea la opiniunea mea. Jucase Roxana, în micul teatru din Versailles.

Mă dusei să o vîd în cabinetul său de toaletă, și pentru prima oară, am găsit'o îmbrăcată ca sultană, fără *panier*, cu brațele jumătate goale, și în adevăratul costum oriental; i făcuî complimentul meu. „Veî fi mulțumit de mine, îmi zise ea. — Am făcut o călătorie la Bordeaux; nu am găsit de cât o sală foarte mică; trebuia să mă mulțumesc. M'am gândit să 'mî cumpătez jocul, și să încerc declamațiunea simplă ce'mî recomandaseși; am avut succesul cel mai strălucit. — Voiu mai încerca și aci, pe acest mic teatru. Mă veî asculta. Și dacă noua declamațiune va reuși, atunci adio cea veche.“

Succesul întrecu așteptarea noastră. Nu mai era actrița, era ênsăși Roxana care vorbea și pe care o vedeau. Spaima, iluziunea, răpirea fu la culme. — Fie-care se întreba: Unde suntem? — Nu se mai auzise nimic de felul ăsta. — O revăzuî dupe spectacol; voiam să i vorbesc de succesul său. „Ei, nu vezi, îmi zise, că acest rol mă ruinează? — Trebuie ca costumele să fie observate în toate rolurile mele: veritatea declamațiunii e unită cu aceea a costumului; întreaga mea garderobă este de acum reformată; perd haine aproape de 10,000 scude. Dar în fine sacrificiul s'a făcut. — Mă veî revedea aci peste opt zile jucând pe *Electra* cu acelaș natural, cu care am jucat pe *Roxana*.”

Era *Electra* lui Crebillon. În loc de *panierul* ridicul, și de rochia

largă de doliu, cu care mai jucase acest rol, apăru cu o simplă rochiă de sclavă, cu părul în desordine și cu brațele încărcate de niște lungi lanțuri. — Fu admirabilă; și cât-va timp mai târziu fu mai sublimă în *Electra* lui *Voltaire*. Acest rol pe care *Voltaire* o învățase să-l declame cu o lamentațiune continuă și monotonă, zis mai natural, câștigă o frumusețe pe care însuși el nu o cunoștea căci văzând acest rol jucat de dânsa pe Teatrul din *Ferney*, strigă, scâldat în lacrimi și transportat de admirațiune: *Nam făcut eu aceasta, ea, numai ea; ea a creat acest rol.* — Și într'adevăr prin nuanțele infinite ce pusese, prin expresiunea ce da pasiunilor de care e plin rolul, în nici unul poate n'a fost mai uimitoare.

Parisul, ca și *Versailles*, recunosc în aceste schimbări, adevăratul accent tragic și noul grad de verisimilitate ce dădea acțiunii teatrale costumul bine îngrijit. — Ast-fel, de atunci, toți actorii fură siliți să părăsească mănușile lor cu ciucuri, perucile voluminoase, acele tonnelets, pălăriile cu pene, și toate acele lucruri fantastice, care de mult timp supăra vederea oamenilor de gust. — *Le Kain*, el însuși, urmă exemplul *D-rei Clairon*, și din acel moment talentele lor perfecționate fură în emulațiune, și deveniră rivali demni unul de altul.

(Din Memoriile lui *Marmontel*) Traducție de *B. Florescu*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ispita

Sunt ceasuri de durere, în viața omenească,
Când plânsul se oprește, când nu mai poți spera,
Când mintea nu mai poate odihni să 'și găsească,
Când vezi că pieri zioa 'nainte de-a 'nsera.

Ah! în acele ceasuri, de crudă încercare,
Adesea îți zâmbesc c'un farmec răpitor
O lume de păcate; și nime nu 'i în stare
Să fugă de acest zimbet amar, ispititor.

Si cum să se ferească când inima 'i lipsesece,
Când ochiul nu 'i mai plânge, când eugetul e mut?
Durerea e limanul la care se oprește
Voința, judecata. Si omul e perdat.

Carol Scrob.

BALLADE

IV

CU CE ERA INSARCINAT VENTUL

„Dulce adiere a vântului de seară! ziceau păsările, așezate pe vârful cuiburilor, du cântecele noastre tinerei fecioară ce visează colo șezând la balconul său; zi-i că pentru dânsa noi facem concerte în arbori. — Da, zise ciocârlia, eu o scol dimineața. — Și eu o adorm seara, zise privighetoarea.

— Dulce adiere a vântului de seară! zicea clopotul, ia pe aripele teale sunetul meu și du-l visătoarei ce privește în câmpie. Sunetele mele de argint îți vor reaminti mica biserică și capela patroanei sale, în care aducea ghirlande.

— Dulce adiere a vântului de seară! ziceau greeri ascunși sub grâu, ia pe aripele tale stanțele noastre și du-le tinerei fecioară: i vor reaminti grânelor coapte și neghinele ce lega în coroană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Dulce adiere a vântului de seară! zicea tânăra care veghea, la lumina lămpii în camera ei solitară, — acelei care visează colo șezând la balconul său, du-i vorbele buzelor mele și fă-le să cânte la urechea ei. Ia gândurile mele și lasă-le să cază în inima ei. Ia sărutările mele și pune-le pe fruntea ei, când i-vei mângăia părul. Ia pe aripele tale tot amorul meu, lacrimile și surisele lui, temerile și speranțele lui, și du-l întreg tinerei fecioară care visează colo, șezând la balconul său.“

Și vântul sbură cu cel mai repede al său avânt și merse să împlinească însărcinările sale.

„Vântul de seară! zise tânăra fecioară, du-te de spune păsărilor să mă cheme când vor cădea în mânele păsărarului: voi merge să le scap de colivie și de plasă, și le voi reda libertatea cerului și cuiburile lor din pădurice.

Zi clopotului ce sună că eu nu l'am uitat; tot-d'auna când va suna rugăciunea de seară, voi fi în genuchi înaintea i-

coanei patroanei mele, ca altă dată, când duceam ghirlande în capela ei.

„Zi greerilor din câmpuri că-mi aduc aminte de ei. Când ninsoarea va acoperi câmpiile, le voi da un cuib în căminul meu, și-mi vor reaminti căminul familiei mele, lângă care se adunau toate torcătoarele în lungile serii de iarnă.

„Dulce adiere a vântului de seară! tânăruțului care veghiază acolo la lumina lămpii, în camera 'i solitară, du-ți pe aripele tale această bandă ce am brodat cu mânele mele. Florile cu care e semănată au priimit roua ochilor mei, și buzele mele i-au încredințat adesea secretul inimei mele.

„Dulce adiere a vântului de seară! ia amorul meu pe aripele tale.“

Si vântul 'și luă sborul, spre a îndeplini nouile sële însărcinări.

Henry Murger.

Traducere de Bonifaciu Florescu.

Am iubit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„O vĕz... e moartea... iat'o... sosesc... mă cuprinde
 „Ah!... du-te... nu e timpul... mă tem .. nu voi sĕ mor!“
 Și glasul ei se stinge; al morței negru nor
 Acopere azurul, sub gene se întinde,
 O lacrimă lucește; Și glasul ei slabit,
 Șoptesc înc'odată cuvĕntul: „Am iubit.“

Apoi își duce mâna spre inimă, sĕ vază
 Dacă maf bate încă, dar mâna'i cade jos:
 Inc'un suspin!

Adio! vis dulce și frumos!

Și sufletul ei liber spre ceruri se 'ndreptează,
 Un înger îl primesce șoptindu'ı: „Te-ai grăbit!“
 Iar sufletul răspunde cuvĕntul: „Am iubit!“

Carol Scrob.

CHORUL IN TRAGEDIE

(Urmare)

Poetul se cântă adesea pe el însuși.

Iată în adevăr cum Aristophane vorbea de el însuși în parabasa comediei sale „Acharnianii.”

CHORUL

De când poetul nostru presidă la chorurile comicii, nu s'a suit încă pe theatru pentru a vorbi de serviciurile ce vè face. Dară azi inamicii săi, țarii numai prin neconstanța Athenei, 'l calomniază, 'l acuză de a ride de patria noastră și de a insulta poporul. Vrea dară, înaintea aceleiași atât de schimbătoare Athenă, vrea, ȕic, și este chiar datoria sea, — să presinte propria sea apèrare. — Declară dar că v'a făcut numeroase serviciuri, și, spre exemplu. dacă nu vè mai lăsați să fiți atât de înșelați de frasele străinilor, atât de seduși de lingușitori, dacă nu mai lăsați să rîză toți de voi, ca de un popor de cască-gură, lui o datoriiți. Când altă-dată deputații orașelor vroeau să vè înșele, începeau prin a vè chiăma : „popor încununat cu micșunele—Și abea vorba era zică și eată că aceste „micșunele” vè făceau să vè aridicați pe virful c. . . (lut. 1) Unali lingușitor vè numea „Grasă și strălucitoare Athenă,” și obținea tot cu „grasă și strălucitoare,” vorbe cu care vè gătea ca pe nisce sardele. — Este o mare bine-facere de a vè fi deschis ochii; o altă bine facere este de a vè fi arătat cum în cele-l'alte state popoarele practică democrația. Eată pentru ce acuma când vin a ne plăti tributele, cer a vedea pe poet, pe voinicul poet care nu se teme de a ȕice curat adevèrul Athenianilor. Nu vedeți cum îndrăzneala sa a dus deja departe gloria sa. Regele, într'o zi, vorbind cu trimișii Spartei, 'l întrebă ânteliu căror din ambele popoare aparține imperiul mării, și apoi, pe loc, căror din ambele popoare adresează poetul satirele sale de temut. — „Ce fericit popor, zise, cum o să înainteze în virtute! câte victorii n'o să câștige cu un asemenea povățuitor!” Tot pentru asta Lacedemonianii vè propun pacea în schimbul Eginet. Insula Egina! Ce le pasă de ea! Ce vor, este să vă răpească un asemenea poet. Dar voi, să ve păziți; să nu 'l lăsați, căci musa sa comică va fi tot-da-una organul adevèrului. Credeți! lecciunile sale bine-făcătoare vè vor învăța mizlocul de a fi fericiti, și aceasta fără laude, fără cheltueli, fără misiuni, fără manopere rușinoase, fără un potop de lingușiri, ci numai prin salutare consiliuri. — Și acuma să se pue pe lucru Cleone

1) Puristii vor striga poate de această vorbă! Dar trebuie să fie tradus Aristophane în limba lui Aristophane. Temându-mă, am cântat cum a tradus delicatul Fallex; și acesta nu s'a sfiit de a scri în limba franceză vorba *fessca*.

să fese miș de intrigi în contra mea; am pentru mine adevărul, justiția; nici-o-dată nu o să mă vedeți ca dânsul, trădător de patrie și mișel.»

Și în *Vespele* sale, același poet, eată cum face să vorbească:

CHORUL

Si acum, poporule, de ți place sinceritatea, fii cu atențiune, căci poetul vrea acum să facă reproșuri spectatorilor. Declară că ați fost nedrepti către dânsul, cu toate bine facerile sale anterioare, bine faceri ascunse, întâiu când venea pe ascuns în ajutorul altor poeți, când semănând cu profetul înspărat de zei, Eurycles, pătrundea în sinul altuia pentru a răspândi valurile vervei sale comice; bine-faceri manifeste mai târziu când se puse în pericol el însu-și, când renunțând a se ascunde subt numiri împrumutate, luă friul și împinse în carieră propria sa musă. Onorat, lăudat, înălțat, ca nici unul din voi, el nu se lasă patimei de a se înălța el însu-și, o declară: nu se umflă de mândrie; nu crezu că făcuse tot, și în ziua în care păru pentru prima oară pe teatru, poate să zică că nu atacă niște oameni, nu, ci, armându-se de o mânia de Ercul, apucă pe monstrii pept la pept. La prima încercare, merge drept la feară, și ce feară! Un strigoi cu dinții ascuțiți, cu nisce ochi teribili în care strălucesc toate focurile Cynei, vede miș de capete de lingușitori murdari luând și lingând care mai de care capul său: are vocea unui torente distrugător, și mirosul unui câine de mare.— Poetul a văzut monstrul și n'a tremurat, și n'a căutat a-l amăgi prin daruri: atunci ca și azi, s'a înarmat și combate pentru voi.— După acela, a apucat în luptă dreaptă, în anul trecut, pe acei oameni palizi, cuprinși de friguri, tremurinzii, cari sugrumau pe părinții voștrii în întuneric, care înecau pe moșii voștrii, cari nu intrau în patul unor oameni buni de cât pentru a grămădi în contra lor procese, citațiuni, mărturii, ast-fel în cât nu unul din acei nenorociți, cuprinși de groază, alergau spre a găsi un asil, la polemarc. Iată răsbunătorul, mântuitorul ce găsiserăți și voi, în anul trecut; l'ați părăsit. Semena în toate părțile gândirile cele mai noui, și n'ați știut să'l înțelegeți; le-ați lăsat să se vestejească și să se pearză. Si cu toate aceste el atestă, și libațiunile sale sunt mărturie, el jură pe numele lui Bacchus că nici-o-dată nu fuseseră auzite mai bune accente comice. Rușine vouă care n'ați știut să recunoascăți aceasta pe loc!

În cât despre poet, el nu este mai puțin stimat de judecătorii cei mai luminați, căci numai întrecând rivalii săi în carieră și-a strivit opera de barieră.

Dară pe viitor acești poeți, o iubiiți mei concetățeni, acești poeți care au ambițiunea de a exprima, de a imagina ceva nou, să 'i iubiiți, să

'Y respectați mai mult, să conservați cu grijă gândirile lor ; să le închideți în cutiile voastre cu poame mirositoare.

Să faceți așa și tot anul vestmintele voastre vor răspândi un miros de înțelepciune.*

Deosebirea cea mare între parabasele grecești și prologurile latinești, este că parabasa este un cântec al chorusului, pe când prologul este un personaj. Ele diferă și prin locul ce ocupă în piesă, parabasa fiind pusă în mijlocul acțiunii, iar prologul la început. De altă parte, parabasa e de ordin politic și destăinuiește gândul, intențiunea, moralitatea comediei, care are totdeauna un scop politic, filosofic, sau chiar economic, pe când comedia latină este un tablou moral sau o intrigă, despre care prologul ne dă o idee preliminară.

Dintre cele 20 piese ce ne rămân de la Plaut, 14 au un prolog. Prologul, am zis, este de ordin un personaj ; să adăogăm că avea un costum particular : *Orator* cum ornatu prologi. În *Amphitryon*, Mercuriu ia acest costum, și joacă acest personaj. În *Rudens*, steaua *Arcturus* zice prologul. Ca și în teatrul indian, precum vom vedea mai la vale, prologul este jucat în *Captivii* de capul trupei de comediant, adică de directorul teatrului. În mai multe comedii, prologul e zis de un personaj neinvestat în costumul prologului. Prologul este zis de *Silen* în *Bachidele*, de zeul iar al lui *Euclides* în *Aulularia* ; în *Trinumus*, *Desfrânarea* (*Luxuries*) introduce pe fiica-șea, *Sărăcia* (*Inopia*). Aci apare caracterul eminent ale-goric al comediei antice.

În *Mercator* ca și în *Amphitryon*, prologul e zis de un personaj al piesei, nu de zeu, cea ce este mai conform verisimilității ci de un tînăr, *Charimus*, care face de o dată prologul și ex pozițiunea acțiunii în care are să joace un rol. Neverisimilitatea este completă.

(Va urma)

B. Florescu.